

TÜRK-İŞ

**TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU**

**HÜKÜMET
PROGRAMLARINDA
ÇALIŞMA YAŞAMI
(1991 - 1999)**

Canan Koç

Eğitim Yayınları No. 25

1.25

Ç

99

136

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ
TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU

HÜKÜMET PROGRAMLARINDA
ÇALIŞMA YAŞAMI
(1991-1999)

Canan Koç

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Tarih: Eğitim Yayınları No. 25

Demirbaş No: 7086

Tasnif No: 331.25 KOÇ 1999

TÜRK-İŞ Eğitim Yayınları No. 25
Ankara,1999

TÜRK-İŞ Genel Merkezi
Genel Eğitim Sekreterliği
Bayındır Sok. No.10
Kızılay,Ankara

Canan Koç
Tarım-İş Genel Başkan Danışmanı

Baskı: BAŞAK MATBAACILIK
0 (312) 384 27 61 - 62

İÇİNDEKİLER

Sunuş	5
Demokratikleşme - 12 Eylül Anayasası'nda ve Yasalarında Gerekli Değişikliklerin Yapılması	7
ILO Standartlarında Çalışma Yaşamı	12
Enflasyonun Düşürülmesi ve Çalışanların Alım Gücünün Yükseltilmesi	16
İşçi Çıkartma Uygulamalarının Durdurulması ve İş Güvencesi.....	22
İşsizlik Sigortası	25
Asgari Ücretin Vergi Dışı Bırakılması	28
Vergi Reformu.....	29
Zorunlu Tasarruf Kesintileri	31
Kamu Çalışanlarının Sendikal Hakları.....	34
Sendikalara Siyaset Yasağının Kaldırılması.....	38
Ekonomik ve Sosyal Konsey	41
Sosyal Güvenlik.....	44
Kayıt Dışı İşçilik	48
İşçilerin Kararlara Katılması	51
Haftalık Çalışma Süresi	52
Mevsimlik İşçiler	52
İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği	54
İşsizlik ve İstihdam	56
Çalışan Çocuklar	58
Genel	60
Diğer Düzenlemeler	62

SUNUŞ

TÜRK-İŞ siyasi partilerden ve hükümetlerden bağımsızdır. Konfederasyonumuz, siyasi partilerin seçimler öncesinde seçim beyannamelerinde ve yetkililerin yaptığı konuşmalarda verdikleri sözleri ve hükümet programlarında yer alan vaadleri yakından izlemektedir. TÜRK-İŞ'in kuruluşundan bugüne kadarki çizgisi, hükümetlerin ülkemiz, halkımız, bir bütün olarak çalışanlar ve Türk sendikacılık hareketi lehine attıkları adımları desteklemek; hükümetlerin bu alanlardaki olumsuz icraatlarına karşı çıkmaktır.

Sendikalarımızın Değerli Yöneticilerinin ve Üyelerinin, geçmiş hükümetlerin programlarında çalışma hayatına ilişkin vaadlere kolaylıkla erişebilmelerini ve bu vaadler ile icraatlârı karşılaştırabilmelerini mümkün kılmak amacıyla, 1991-1999 döneminde hükümet programları taranmış

ve değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın, siyasi partiler ve hkmetlerle ilişkilerimizin incelenmesi açısından yararlı olacağına inanıyorum.

Salih Kılıç
Genel Eğitim Sekreteri

DEMOKRATİKLEŞME - 12 EYLÜL ANAYASASI'NDA VE YASALARINDA GEREKLİ DEĞİŞİKLİKLERİN YAPILMASI

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

1991 yılından beri kurulan hükümetler 12 Eylül hukukunu değiştirme sözü verdiler. 1982 Anayasası'nda ve çalışma mevzuatında yer alan kısıtlamaları kaldıracaklarını açıkladılar.

"Bu protokolle kurulacak hükümet "12 Eylül hukuku kalıntıları" olarak nitelendirilebilecek yasal düzenlemeleri, uygulamaları ve kısıtlamaları hızla yürürlükten kaldırarak, her alanda, tam demokratik bir siyasal ortamı yaratmak gerekliliğine kesinlikle uyacaktır." (DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü, 19.11.1991, s.6)

"1982 Anayasası ve onun doğrultusunda çıkarılmış diğer yasaların demokratik bir niteliğe kavuşması ve demokratikleşmenin hızlı ve sağlıklı bir süreç izlemesi ertelenemez bir görevdir." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.2)

69: sendikaların, vb. siyasi partilerle siyasi ilişki ve işbirliği yasağının kaldırılması

82: sendikaların, vb. yöneticilerinin milletvekili seçilebilmesine olanak tanınması

128: memurlar ve diğer kamu görevlilerinin aylık ve ödeneklerinin TİS ile düzenlenmesine olanak sağlanması

Geçici 15: 12 Eylül yasalarının iptaline ilişkin dava açma olanağı tanınması"

"Yurttaşlarımızın örgütlenme hak ve özgürlüklerinden eksiksiz yararlanmalarını, demokrasinin gereği ve güvencesi olarak görüyoruz. Örgütlü toplumu özendirmenin ve geliştirmenin yararına inanıyoruz." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.16)

"Demokratikleşme yolunda tarihi adımları bu hükümet atacaktır." (DYP 51. Hükümet Programı, 10.10.1995, s.3)

"Demokratikleşme standartlarının yükseltilmesini sağlayacak yasaların gerçekleştirilmesi." (DYP 51. Hükümet Programı, 10.10.1995, s.16)

Ne Yapıldı ?

1982 Anayasası'nın bazı maddeleri 27.7.1995 gün ve 4121 sayılı Yasayla değiştirildi. Sendikalara siyaset yasağı koyan ve sendikaların tüm gelirlerini Devlet bankalarında tutma zorunluluğu getiren 52. Madde yürürlükten kaldırıldı. 53. Maddede yapılan bir değişiklik ile, kamu çalışanlarına işlevsiz bir "toplu görüşme" hakkı tanındı. 69. Maddede, siyasi partilerin sendikalarla siyasi ilişkisini ve işbirliği yapmasını yasaklayan hüküm kaldırıldı. Sendikacıların milletvekili seçilebilmesine olanak tanımak amacıyla 82. Maddede değişiklik önergesi Meclis Anayasa Komisyonu'nda reddedildi. DYP-CHP Hükümetinin Uygulama Programında öngörülen grev hakkının kapsamının genişletilmesi ve tüm çalışanlara sendika kurma ve toplu pazarlık hakkı tanınması gerçekleşmedi.

ILO STANDARTLARINDA ÇALIŞMA YAŞAMI

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

12 Eylül rejiminin kısıtlamalarını taşıyan sendikal yasaların Uluslararası Çalışma Örgütü-ILO ilke ve standartlarına uygun hale getirileceği belirtildi. Sendikal hakların ILO standartlarında kurumsallaşmasının sağlanacağı, tüm uluslararası Sözleşmelerin hızla iç hukuka yansıtılacağı sözü verildi.

"Sendikal hakların ülkemizde ILO standartlarına uygun çerçevede kurumsallaşması sağlanacaktır." (DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü, 19.11.1991, s.9)

"Çalışma ve sendikalara ilişkin hükümler ILO ilkelerine uygun hale getirilecektir." (DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü, 19.11.1991, s.30)

"Çalışma hayatı ile ilgili olarak Anayasa ayırtılı düzenlemeler getirmiştir. O hükümler değiştirilinceye kadar Anayasanın izin verdiği öl-

çüde ILO ilkelerinin 2821 ve 2822 sayılı yasalara yansması sağlanacaktır." (DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü, 19.11.1991, s.32)

"Sendikal hakların ölkemizde ILO standartlarına uygun çerçevede kurumsallaşması sağlanacaktır." (DYP-SHP Hükümet Programı, 25.11.1991, s.33)

"Sosyal ve ekonomik haklar, başta sendikal haklar ve toplu sözleşme ve grev hakkı olmak üzere çağdaş demokrasi ve ILO standartlarına yükseltilecektir." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.2)

"... Tüm uluslararası sözleşmeler hızla iç hukuka yansıtılacaktır." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.8)

"Emeğin kutsal oluşu kadar, günümüzün ekonomik gerekleri içindeki doldurulmaz yeri ne de aynı şekilde inanırız. ... Uluslararası anlaşmalar ve ILO ilke ve standartları çalışma hayatımızda, gelişmiş ölkelerde olduğu ölçülerde uygulanacak, yasal ve idari düzenlemeler buna göre yapılacaktır." (DYP-SHP 50.Hü-

kümet Programı, 30.6.1993, s.52)

"Çalışma yaşamının ILO kararları çerçevesinde yeniden düzenlenmesi, demokratikleşme ve çalışma barışı açısından son derece önemlidir." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.13)

Ne Yapıldı?

ILO'nun bazı Sözleşmeleri onaylandı. Onaylanan Sözleşmeler ve onay tarihleri şöyledir:

- Sanayi İşyerlerine Alınacak Çocukların Asgari Yaş Sınırını Belirleyen 59 sayılı Sözleşme (Onay: 8.1.1993)
- Sendika Özgürlüğüne ve Örgütlenme Hakkının Korunmasına İlişkin 87 Sayılı Sözleşme (Onay: 8.1.1993)
- İşletmelerde İşçi Temsilcilerinin Korunması ve Onlara Sağlanacak Kolaylıklar Hakkında 135 sayılı Sözleşme (Onay: 8.1.1993)
- İnsan Kaynaklarının Değerlendirilmesinde Mesleki Eğitim ve Yönlendirmenin Yeri Hak-

kında 142 sayılı Sözleşme (Onay: 8.1.1993)

- Uluslararası Çalışma Normları Uygulamasının Geliştirilmesinde Üçlü Danışma Hakkında 144 sayılı Sözleşme (Onay: 8.1.1993)
- Kamu Hizmetinde Örgütlenme Hakkının Korunmasına ve İstihdam Koşullarının Belirlenmesi Yöntemlerine İlişkin 151 sayılı Sözleşme (Onay: 8.1.1993)
- Hizmet İlişisine İşveren Tarafından Son Verilmesi Hakkında 158 sayılı Sözleşme (Onay: 10.8.1994)
- Cebri veya Mecburi Çalıştırma Hakkında 29 sayılı Sözleşme (Onay: 25.5.1998)
- İstihdama Kabulde Asgari Yaşa İlişkin 138 sayılı Sözleşme (Onay: 25.5.1998)

Türkiye'nin daha önce onaylamadığı ILO Sözleşmelerinden bazılarını onaylaması olumlu bir gelişmedir. Ancak onaylanan Sözleşmelerden çoğunun gereği yerine getirilmedi; ulusal yasalarda gerekli değişiklikler yapılmadı.

ENFLASYONUN DÜŞÜRÜLMESİ VE ÇALIŞANLARIN ALIM GÜCÜNÜN YÜKSELTİLMESİ

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Hükümet programlarında enflasyonu düşürme hedefi hep vurgulandı. Çalışanların ve sabit gelirli-
lilerin enflasyona ezdirilmeyeceği sözü verildi.

*"Sabit gelirlilerin maaşları enflasyonu karşı-
layacak bir biçimde düzenlenecek, bu kişilerin
ve ailelerinin rahat bir nefes alması sağlanā-
caktır." (DYP-SHP Hükümet Programı,
25.11.1991, s.33)*

*"... enflasyon ve ona bağlı olarak faizler dü-
şürülecektir. Bu konunun üzerine cesaretle gi-
dilecektir." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü,
24.6.1993, s.5)*

*"Ücretlerin, memur, emekli, dul ve yetim
maaşlarının, tarım ürünleri destekleme fiyatla-
rının artışlarının enflasyon oranının altında
kalmaması sürdürülecektir." (DYP-SHP Ko-
alisyon Protokolü, 24.6.1993, s.8)*

"Çözöme kavuřturulması gereken sorunların bařında enflasyonun dűřürölmesi gelmektedir." (DYP-SHP 50.Hükümet Programı, 30.6.1993, s.49)

"Çalışanların çağdaş yaşam koşullarının altında kalmamasına özen gösterilecektir." (DYP-SHP 50.Hükümet Programı, 30.6.1993, s.53)

"... kamu personeli ile bunların emekli dul ve yetimlerine dengeli, adil bir ücret rejimi ve yeterli bir hayat seviyesi sağlanacaktır." (DYP-SHP 50.Hükümet Programı, 30.6.1993, s.53)

"Enflasyonla mücadelenin temel bir amaç olarak önceliğini koruması..." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.31)

"... aylardır sürüncemede kalan toplu sözleşme tıkanıklığına çözüm bularak, işçilerimizi kucaklayacağız. Bunu yaparken, kamu kesimindeki net ortalama işçi ücretlerinin, ortalama memur maaşının 2,8 katı, memur emeklisinin 4,2 katı, işçi emeklisinin 5,9 katı olduğu dikkate alınarak, memur, memur ve işçi emeklisi ve

bunların dul ve yetimlerine tatmin edici olanaklar sağlanacaktır. Bu, Hükümetimizin en öncelikli meselelerinden birisidir." (DYP 51. Hükümet Programı, 10.10.1995, s.15)

"Toplumsal barışı sağlamaya ve gelir dağılımındaki adaletsizliği iyileştirmeye yönelik çabalarımızı sürdüreceğiz." (DYP-CHP 52. Hükümet Programı, 31.10.1995, s.9)

"... enflasyon karşısında alım güçleri azalan kesimlere, çalışanlara, üreticilere, emeklilere, muhtaç yaşlılara, dul ve yetimlere sahip çıkmak, Hükümetimizin bir diğer temel politikasını oluşturacaktır." (DYP-CHP 52. Hükümet Programı, 31.10.1995, s.10)

"Gelir dağılımının istikrarlı bir şekilde iyileştirilmesi, toplumsal refahın yükseltilmesi ve yaygınlaştırılması temel amaçtır." (ANAP-DYP Ortak Hükümet Protokolü, 3.3.1996, s.19)

"Hedefimiz enflasyonun tek haneli rakamlara indirilmesidir." (ANAP-DYP 53. Hükümet Programı, 7.3.1996, s.9)

"Gelir dağılımının istikrarlı bir şekilde iyileş-

tirilmesi sağlanacaktır." (RP-DYP Hükümet Protokolü, Haziran 1996, s.5)

"... ekonomik ve sosyal politikaların uygulanmasında yoksulluğun azaltılmasına, sabit gelirlilerin, emekli, dul, yetim, küçük esnaf ve çiftçilerin fakirleşmesinin önlenmesine, işsizimize iş bulmaya önem verilecektir." (ANAP-DSP-DTP 55. Hükümet Programı, 7.7.1997, s.41)

"...enflasyonla mücadele kararlılıkla sürdürülecek..." (DSP 56. Hükümet Programı, 12.1.1999, s.15)

Ne Yapıldı?

1990 yılı sonunda enflasyon oranı % 60,4'tü. 1992-1998 döneminde yıllık enflasyon oranı % 58 (Mart 1993) ile % 130,6 (Ocak 1995) arasında değişti. Enflasyonun düşürülmesini "çözüme kavuşturulması gereken sorunların başında" sayan DYP-SHP Hükümeti'nin uygulamaya koyduğu 5 Nisan 1994 İstikrar Programı üç rakamlı enflasyona yol açtı; yıllık enflasyon Nisan 1994 - Mart 1995 döneminde % 100'ün altına inmedi. Hükü-

metlerin bütçe açığını yüksek faizli borç alarak kapatma çabası enflasyonu daha da tırmandırdı. Yıllık enflasyon, 55. Hükümet döneminde, Şubat 1998'den itibaren düşüş eğilimine girdi. Ocak 1998'de % 101,6 olan yıllık enflasyon oranı, Şubat 1999'da % 63,9'a kadar geriledi. Ancak bu gi-dişin her an tersine dönme olasılığı vardır.

İşçi hareketinin 1989 Bahar Eylemleri ile kitle-sellik kazanan mücadelesi, 12 Eylül askeri müda-halesini izleyen yıllarda ücretlerin satınalma gü-cünde meydana gelen kayıpların zaman içinde giderilmesini sağladı. 1989, 1991 ve 1993 kamu kesimi toplu iş sözleşmeleri ile, enflasyon oranı-nın üzerinde zam alındı. Enflasyona endeksli üc-ret zammı, kamu işçilerini, 5 Nisan 1994 İstikrar Programının neden olduğu üç rakamlı enflasyona karşı önemli ölçüde korudu. 1989-1993 dönemin-de yükselen gerçek ücretler, 1995'ten itibaren tekrar düşmeye başladı. Devletin resmi verilerine göre, kamu kesimi işçi ücretlerinin 1998 yılındaki alımgücü, 1993/1994'teki düzeyin dörtte üçüne indi. Sendikasız işçilerin ücret kaybı daha da faz-

la oldu. Kaçak işçilerin ücretlerindeki gelişmeye ilişkin elde veri olmamasına karşın, en fazla kayba uğrayanların kayıt dışı olarak çalıştırılan işçiler olduğunu söyleyebiliriz.

Memur maaşlarında ve emekli aylıklarında yapılan artışlar bu kesimleri enflasyona karşı korumadı. Asgari ücret, 1994 ve 1998 yıllarında aynı dönemde gerçekleşen enflasyonun altında bir oranda artırıldı; diğer yıllardaki artışlar enflasyon oranına yakın ya da onun üzerinde oldu.

1995 Bütçe Kanunu Tasarısı, 6772 sayılı Yasa uyarınca kamu kesiminde ödenen 52 günlük ikramiyelerin 1995 yılında ödenmemesini öngördü. Bu girişim, TÜRK-İŞ üyesi sendikaların etkili eylemleriyle engellendi.

Gelir dağılımı adaletsizliği daha da arttı. Şöyle ki, nüfusun en zengin % 20'si 1987 yılında toplam gelirin yarısına sahipken, bu oran 1994'te % 55'e yükseldi. En yoksul % 20'nin ulusal gelirden aldığı pay ise aynı dönemde % 5,24'ten % 4,86'ya düştü.

İŞÇİ ÇIKARTMA UYGULAMALARININ DURDURULMASI VE İŞ GÜVENCESİ

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Tüm çalışanların önde gelen taleplerinden biri, iş güvencesidir. Türkiye, işverenlerin hiçbir gerekçe göstermeden işçi çıkartabildiği az sayıda ülkeden biridir. Geçerli bir neden göstermeksizin işçi çıkartma özgürlüğü, sendikalaşmayı engellemede, yasalara göre sahip olduğu hakların uygulanmasını talep eden ya da ücreti yükselen işçilerden "kurtulmada" etkili bir araç olarak kullanıldı. Özelleştirme uygulamaları da, çok sayıda işçinin işini kaybetmesine neden oldu.

Geçerli bir neden gösterilmeksizin işçi çıkartılmasını yasaklayan, işçinin yargı kararıyla işe geri dönmesine ya da önemli miktarda tazminat almasına olanak sağlayan, ispat yükümlülüğünü işverene yükleyen 158 sayılı Sözleşmenin Türkiye tarafından onaylanması, sendikaların sürekli dile getirdiği taleplerden biriydi. Hükümetler iş güvencesi vaadine Programlarında yer verdiler.

"Çalışma yaşamında yaygınlaşma eğilimi gösteren sendikasızlaştırma, sigortasızlaştırma ve güvencesiz kılma çabalarına karşı yeni önlemler alınacaktır. ... İş güvencesi ILO standartlarına sağlanacaktır. 158 sayılı ILO Sözleşmesi yasalaştırılacaktır..." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.8)

"İş Güvenliği [Güvencesi]Yasa Tasarısı ... çalışmaları sonuçlandırılacak ve TBMM'ne sunulacaktır." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.14)

"İşyerinde sendikalaşmayı engellemek amacıyla işçi çıkarılmasına kesin engel getirilmesi..." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.30)

"Kayıt dışı işçiliğe karşı, haksız işçi çıkarımlarına karşı ve işçileri sendikasızlaştırma baskılarına karşı etkili önlemler alınacaktır. Bu bağlamda iş güvencesiyle ilgili bir tasarı TBMM'ne sunulacak durumdadır." (DSP 56. Hükümet Programı, 12.1.1999, s.11)

Ne Yapıldı ?

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın "lüks" olduğu gerekçesiyle veto ettiği 158 sayılı ILO Sözleşmesi 10 Ağustos 1994 tarihinde onaylandı. Ancak, İş Yasasında, Basın İş Yasasında ve Deniz İş Yasasında gerekli düzenlemeler yapılmadı. Ayrıca, bu yasaların kapsamı dışında kalan ve başta tarım ve orman işçileri için, gerekli düzenlemelerin yapılması yoluna gidilmedi. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nca hazırlanan iş güvencesi yasa tasarıları yetersizdi; bu yetersizliğine rağmen Meclis'ten geçmedi. Sözleşme hükümleri, 4 Ocak 1996'dan beri ihlal edilmektedir.

Kamu işletmelerinin işçileri emekli olmaya zorlandı. 1995 Bütçe Kanunu Tasarısı, emekliliği gelen bütün çalışanların emekli edilmesini öngördü. Bu madde, TÜRK-İŞ öncülüğünde verilen mücadele ile Tasarı'dan çıkartıldı.

İşçi çıkartma uygulamaları özellikle 5 Nisan 1994 İstikrar Programı döneminde ve ekonomik kriz gerekçesiyle 1998 yılında hızlandı. Petrol-İş Sendikası'nın yaptığı bir araştırmaya göre, özel-

leştirilen kamu işletmelerinde özelleştirme öncesinde çalışan her 100 işçiden 54'ü işini kaybetti. TÜRK-İŞ'in sendikalardan topladığı bilgilere göre ise, her 100 işçiden 82'si işinden oldu.

İŞSİZLİK SİGORTASI

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Bütün Avrupa ülkeleri arasında işsizlik sigortasının olmadığı tek ülke Türkiye'dir. Konu ne zaman gündeme gelse, işveren kesimi, kıdem tazminatının kaldırılması koşulunu ileri sürdü. Hükümetler, işsizlik sigortasının kurulmasını Programlarına aldılar.

"İşsizlik sigortası sistemi tesis edilecek ve aşamalı olarak uygulamasına geçilecektir." (DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü, 19.11.1991 ve Hükümet Programı, 25.11.1991, s.34)

"KİT reformu ve özelleştirme nedeniyle işsiz kalan işçiler için pilot işsizlik sigortası başlatılacak, böylece mağduriyetler önlenecektir."

(DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.5)

"... İşsizlik sigortası gerçekleştirilecektir..."
(DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.8)

"Özelleştirme ve KİT reformundan doğacak istihdam sorunları, erken emeklilik, işsizlik sigortası, tazminat ödemeleri ve yeniden işe yerleştirme gibi tedbirler üzerinde işçi, işveren ve sendikal kuruluşlar arasında mutabakat sağlanarak özömlenecektir." (DYP-SHP 50.Hükümet Programı, 30.6.1993, s.66)

"İşsizlik sigortası sistemi kurulacak ve aşamalı olarak yaygınlaştırılacaktır. İlk uygulamada KİT reformu ve özelleştirme nedeniyle işsiz kalan işçilere öncelik tanınacaktır." (DYP-SHP 50.Hükümet Programı, 30.6.1993, s.69)

"İş Güvenliği Yasa Tasarısı ile İşsizlik Sigortası Yasa Tasarısı üzerindeki çalışmalar devam edecektir." (Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Uygulama Planı, 18.5.1994, s.10-11)

... İşsizlik Sigortası Yasa Tasarısı çalışmaları sonuçlandırılacak ve TBMM'ne sunulacaktır." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.14)

... işsizlik sigortasının bir program dahilinde gerçekleştirilmesine ... çaba gösterilecektir." (ANAP-DSP-DTP 55. Hükümet Programı, 7.7.1997, s.39)

Ne Yapıldı?

İşsizlik sigortası yasa tasarıları hazırlandı; ancak bu tasarılarından hiçbirisi yasalaşmadı. Zorunlu Tasarruf Fonu'ndaki birikimleri kurulacak işsizlik sigortasına aktarma çabaları sendikalarca engellendi. Özelleştirme uygulamalarıyla ilgili olarak 1994 yılında yürürlüğe giren 4046 sayılı Yasanın 21. Maddesi, özelleştirme nedeniyle işten çıkartılacak işçilere kesintisiz hizmet sürelerine göre 90 gün ile 240 gün arasında değişen bir tazminat ödenmesini öngördü. Son derece yetersiz olan bu düzenlemeden, yalnızca 5900 civarında işçi yararlandı ve Eylül 1997 sonu itibariyle kişi başına ortalama 100 milyon TL tazminat aldı.

idi. Hükümetler, alt gelir gruplarının vergi yükünün azaltılmasını Programlarına aldılar.

"... vergi oranları yeniden gözden geçirilecek ve vergi kaçak ve kayıpları önlenecektir. Kayıt dışı sektör denetim altına alınacaktır." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.5)

"Alt gelir gruplarının vergi oranlarının gözden geçirilerek 1995 sonundan başlayarak düşürülmesinin planlanması; Avrupa Birliği'ne üye Akdeniz ülkelerindeki oranlara doğru indirilmesi..." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.29)

"Alt gelir gruplarının vergi yüklerinin azaltılmasına yönelik politikaların bir program dahilinde uygulanmasına 1996 yılından itibaren başlanacaktır. Bu çerçevede, özellikle ücretler üzerindeki istihdam vergisi niteliğine dönüşen ilave yüklerin AB ülkelerindeki düzeylere indirilmesi önem taşımaktadır." (DYP 51. Hükümet Programı, 10.10.1995, s.30)

"Alt gelir gruplarının vergi yükleri azaltılacak(tır)." (RP-DYP 54. Hükümet Programı, 3.7.1996, s.13)

Ne Yapıldı?

29 Temmuz 1998 günlü Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 4369 sayılı Yasa ile vergi düzeninde bazı değişiklikler yapıldı. Vergi dilimlerinin yükseltilmesine ek olarak, gelir vergisi oranları düşürüldü. İlk gelir diliminde % 25 olan vergi oranı 1.7.1998'den itibaren % 20'ye, 1.1.1999'dan itibaren % 15'e indirildi. Alt gelir diliminde 10 puanlık indirim yapılırken, en üst gelir diliminin % 55 olan vergi oranı 15 puan düşürülerek % 40 olarak belirlendi. Bu düzenleme, yüksek gelirlilere daha fazla avantaj sağladı. Yeterli olmakla birlikte, kayıt dışı sektörün kayıt altına alınması ve vergi kaçaklarının önlenmesi yönünde de bazı önemli adımlar atıldı.

ZORUNLU TASARRUF KESİNTİLERİ

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

1988 yılında işçi örgütlerine danışılmadan yürürlüğe sokulan bu uygulama Hükümetlere rahatça kullanabildikleri bir fon sağladı. Enflasyonun

çok altında oranlarda nemalandırılan bu para her yıl biraz daha eridi. Ancak yine de, uygulama sürdüğü sürece fonun büyümesi ve emekli olanlara, tavana da tabi olmayan ikinci bir kıdem tazminatı gibi, toplu para ödeme zorunluluğu hkmetleri rahatsız etti. Fon kesintilerine son verilmesi, Hükümet Programlarında yer aldı.

"Zorunlu Tasarruf uygulamasına 1995 yılı içerisinde son verilmesi, isteyenın katılabileceği gönüllü tasarrufa dönüşmesi; mevcut birikimin bir plan çerçevesinde ve zamana yayılarak tasarruf sahibine ödenmesine başlanması..." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.29)

"... istihdam üzerinde olumsuz etki yaratan alışanları Tasarrufa Teşvik ve Konut Edindirme Yardımı kesintileri kaldırılacaktır." (RP-DYP 54. Hükümet Programı, 3.7.1996, s.13)

Ne Yapıldı?

12 Ekim 1993 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile, işçiden yapılan kesinti oranı % 2'ye, işveren kat-

kısı ise % 3'e düşürüldü. 1994 yılında, 1 Amerikan Doları serbest piyasada 30.000 TL üzerinden işlem görürken, Zorunlu Tasarruf Fonu'nun devletten 5 milyar Dolarlık alacağı, 1 Dolar 14.458 TL üzerinden hesaplanarak Türk Lirasına dönüştürüldü ve böylece çalışanlar büyük kayba uğratıldı. RP-DYP Hükümetinin Ağustos 1996'da Meclis'ten geçirdiği bir yasa ile kesintilerin durdurulması ve yalnızca % 2'lik kesintinin ücretlere eklenmesi öngörüldü, ancak geri ödemenin ne şekilde yapılacağı belirsiz bırakıldı. Bu yasa, Cumhurbaşkanı tarafından yeniden görüşülmek üzere Meclis'e iade edildi. Cumhurbaşkanı'nın iade gerekçesinde, TÜRK-İŞ'in talepleri doğrultusunda, % 3'lük işveren katkısının da ücretlere eklenmesi ve geri ödeme tarihlerinin yasayla belirtilmesi istendi. Dönem boyunca, fon kesintilerini durdurma, fondaki birikimi zamana yayarak geri ödeme ya da Türk Telekom hisselerine yatırma gibi girişimler işçi hareketinin tepkisiyle karşılaştı ve hayata geçirilemedi.

KAMU ÇALIŞANLARININ SENDİKAL HAKLARI

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Türkiye'nin onaylamış olduğu uluslararası sözleşmelere göre, kamu çalışanları grevli toplu sözleşmeli sendika hakkına sahiptir. Örneğin, 1951 yılında onaylanan 98 sayılı ILO Sözleşmesi, "devletin idaresiyle görevli olanlar" dışındaki tüm çalışanlara toplu pazarlık hakkı tanımaktadır. Grev hakkı ise, ILO Uzmanlar Komitesi'nin, özellikle 87 sayılı Sözleşmeye ilişkin raporlarında küçük istisnalar dışında tüm çalışanlara tanınan temel haklar arasındadır. 1991 yılından beri Hükümetler, kamu çalışanlarının sendikal haklarını Programlarına aldılar.

"Kamu görevlilerine sendikal hak ve özgürlüklerini tanıyacak gerekli yasal düzenlemeler yapılacak; bunu Anayasal güvencelerine kavuşturmak yönünde gerekli girişimler başlatılacaktır." (DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü,

19.11.1991, s.10; Hükümet Programı, 25.11.1991, s.34)

"Memurları da kapsayacak biçimde tüm çalışanlara sendika kurma hakkı tanınacaktır." (DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü, 19.11.1991, s.30)

"Devlet Personel rejimi, kamu çalışanlarının sendikal haklarının sağlanması ve geliştirilmesi de gözetilerek yeniden düzenlenecektir." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.3)

"Kamu personelinin örgütlenme özgürlüğünden tam anlamıyla yararlanabilmeleri için bir 'Kamu Personeli Sendikaları Yasası' hazırlanacaktır." (DYP-SHP 50.Hükümet Programı, 30.6.1993, s.69)

"Meclis'e sunulmuş olan Kamu Görevlileri Sendikaları, Toplu Sözleşme ve Grev Yasa Tasarısı'nın yasalaşmasına çaba gösterilecektir." (Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Uygulama Planı, 18.5.1994, s.10-11)

Anayasa değişiklikleri (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.8)

"128: memurlar ve diğer kamu görevlilerinin aylık ve ödeneklerinin TİS ile düzenlenmesine olarak sağlanması..."

"... öncelikle Meclis gündeminde bulunan 'Kamu Görevlileri Sendikaları, Toplu Sözleşme ve Grev Kanunu Tasarısı' yasalaştırılacaktır. Bu yasa TBMM yaz tatiline girmeden sonuçlandırılacak işler arasında bulunmaktadır." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.13)

"... son anayasa değişikliğine paralel olarak kamu çalışanlarının sendikalaşması ile ilgili kanuni düzenlemelerin yapılması gibi temel konular başta olmak üzere huzurlu bir çalışma ortamının tesisi için ilgili taraflarla ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir." (ANAP-DYP 53. Hükümet Programı, 7.3.1996, s.20)

"Anayasada yapılan değişikliklere paralel olarak kamu çalışanlarına sağlanan sendikal hakların tam olarak kullanılması ve bu hakların

geliştirilmesi için gerekli çaba gösterilecektir."
(ANAP-DSP-DTP 55. Hükümet Programı,
7.7.1997, s.4)

"Kamu görevlilerinin sendikal haklarıyla ilgili yasa tasarısının da bir an önce TBMM'de kabulü yararlı olacaktır." (DSP 56. Hükümet Programı, 12.1.1999, s.11)

Ne Yapıldı?

1995 yılındaki Anayasa değişikliği kamu çalışanlarına yeni bir hak getirmedir. Anayasa'nın 53. Maddesine eklenen bir fıkra ile, toplu sözleşme yerine işlevsiz bir toplu görüşme hakkı tanındı. DYP-CHP iktidarı döneminde toplu sözleşme ve grev haklarını da kapsayan yasa tasarıları hazırlandı. Ancak ne bu tasarı, ne de sonraki iktidarlar döneminde daha kısıtlı haklar içeren tasarılar yasalaştı. Bazı tasarılar, askeri işyerleri sivil personeli ve yargı çalışanlarının kurulu sendikalarının kapatılmasına yol açacak düzenlemeler yer aldı. Haziran 1997'de, Anayasa değişikliğine paralel olarak, 657 sayılı Devlet Memurları Yasası'nın 22. Maddesine memurların sendikalaşma

hakkını düzenleyen ancak bunun için yasa çıkarılmasını öngören bir hüküm eklendi. Kamu çalışanları konfederasyonlarından KESK, tanınacak hakların uluslararası standartlara uygun olması için sürekli bir mücadele verdi; diğer kamu çalışanları konfederasyonları ise toplu görüşme hakkını şimdilik yeterli saydı.

SENDİKALARA SİYASET YASAĞININ KALDIRILMASI

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

1982 Anayasası'nın değiştirilmesi öngörülen maddeleri arasında sendikalara siyaset yasağı getiren maddeler de yer aldı. Sendikalar ve meslek kuruluşları üzerindeki siyaset yasağının kaldırılması öngörüldü.

"Sendika ve meslek kuruluşları yöneticilerinin bu sıfatları ile milletvekili seçilebilme haklarının önündeki engeller kaldırılacaktır." (DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü, 19.11.1991, s.30)

"Başta sendikalar ve çeşitli meslek kuruluşları üzerindeki siyaset yasağı kaldırılacaktır." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.2)

Anayasa değişiklikleri (Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Uygulama Planı, 18.5.1994, s.7)

"69: sendikaların siyasi partilerle ilişki ve işbirliği yasaklarının kaldırılması

51: yasakların kaldırılması

52: yasakların kaldırılması"

Anayasa değişiklikleri (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.8)

"52: sendikalarla ilgili siyaset yasağının kaldırılması

69: sendikaların, vb. siyasi partilerle siyasi ilişki ve işbirliği yasağının kaldırılması

82: sendikaların, vb. yöneticilerinin milletvekili seçilebilmesine olanak tanınması"

Ne Yapıldı?

1982 Anayasasında 1995 yılında yapılan değişiklikle, sendikalara siyaset yasağı koyan 52. Madde iptal edildi; 69. Maddedeki siyasi partilerle siyasi ilişki ve işbirliği yasağı kaldırıldı. Sendikacıların bu sıfatlarıyla milletvekili seçilebilmesine olanak tanımak amacıyla 82. Maddede değişiklik önergesi Meclis Anayasa Komisyonu'nda reddedildi. Sendikaların ve konfederasyonların "kendi konu ve amaçları dışında" toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemelerini yasaklayan hüküm (2821/Md.39/son), Nisan 1995'te 4101 sayılı Yasayla kaldırıldı. Sendikalar Yasası'nın 37. Maddesinde yer alan siyasi faaliyette bulunma, siyasi partilerle ilişki kurma, işbirliği yapma, ortak hareket etme, siyasi partinin yönetim organlarında görev alma gibi yasaklar, 28.6.1997 günü yürürlüğe giren 4277 sayılı Yasa ile iptal edildi. Aynı Yasa ile, 39. Maddedeki yasaklamaya (sendika ve konfederasyonların kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları organlarının seçimlerinde aday gösterme ve bu yönde propaganda) son verildi.

Siyasi partilerin sendikalara para yardımı yapmasına ilişkin yasak 37. Maddeden çıkartılarak, 40. Maddeye kondu.

EKONOMİK VE SOSYAL KONSEY

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

ILO'nun üçlü danışmalara ilişkin 144 sayılı Sözleşmesi uyarınca kurulan Ekonomik ve Sosyal Konsey, karar organı değil, yalnızca bir danışma organıdır. İlgili ILO Sözleşmesinin 8.1.1993 tarihinde onaylanmasının ardından, önce bir Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulması, Konsey kurulduktan sonra da Konsey'e işlerlik kazandırılması konusu Hükümet Programlarında yer aldı.

"Sosyo ekonomik istikrar ve uzlaşma ortamı büyük öneme sahiptir. Bu amaçla batıdaki örneklerine paralel bir Ekonomik ve Sosyal Konsey kurulacaktır." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.6)

"Sosyo-ekonomik istikrar ve uzlaşmanın sağlanması için batı ülkelerindeki örnekler

doğrultusunda bir 'Ekonomik ve Sosyal Konsey' oluşturulacaktır." (DYP-SHP 50.Hükümet Programı, 30.6.1993, s.53)

"... ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişmesinin en geniş bir katılımıla yönlendirilmesi ve toplumsal uzlaşmanın pekiştirilmesi için bir 'Ekonomik ve Sosyal Konsey' oluşturulacaktır." (Demokratikleşme ve Yeniden Yapılanma Uygulama Planı, 18.5.1994, s.18)

"Ekonomik ve Sosyal Konsey'in bir an önce gerçekleştirilmesine çalışılacaktır." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.20)

"Hükümet, işçi ve işveren temsilcilerinin oluşturacağı 'Ekonomik ve Sosyal Konsey'in en kısa sürede gerçekleştirilmesi..." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.31)

"... Ekonomik ve Sosyal Konsey, toplumsal uzlaşmada etkin bir araç olarak en kısa zamanda hayata geçirilecektir." (DYP 51. Hükümet Programı, 10.10:1995, s.30)

"Ekonomik ve Sosyal Konseye işlerlik ve devamlılık kazandıracağız." (ANAP-DYP 53. Hükümet Programı, 7.3.1996, s.20)

"Tüm ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında Ekonomik ve Sosyal Konsey etkin bir şekilde işletilecektir." (ANAP-DSP-DTP Koalisyon Protokolü, 29.6.1997, s.9)

"Hükümetimiz, Ekonomik ve Sosyal Konseyin, ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasına etkin bir şekilde katılımını sağlayacaktır." (ANAP-DSP-DTP 55. Hükümet Programı, 7.7.1997, s.4)

Ne Yapıldı?

Tansu Çiller Hükümeti döneminde, 17.3.1995 tarihli Başbakanlık Genelgesi ile Ekonomik ve Sosyal Konsey kuruldu. Konsey, TÜRK-İŞ'in katılmadığı ilk toplantısını 1995 kamu grevleri sırasında yaptı. Konsey'in üye sayısı ve bileşimi birçok kez yeni genelgelerle değiştirildi. Bazı önemli konular, oluşturulan komitelerde ele alındı. Ekonomik ve Sosyal Konsey, kuruluşundan bugüne

kadar, sosyal taraflar ve hükümet arasında sorunların çözümüne yönelik etkili bir diyalog platformu olarak kullanılmadı.

SOSYAL GÜVENLİK

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Dünya Bankası ve IMF, Anayasa'nın Cumhuriyetimizin temel nitelikleri arasında saydığı "sosyal devlet" anlayışının temel dayanaklarından biri olan SSK'nın çökertilmesi ve özel emeklilik programları ile özel sağlık sistemine geçilmesi için sürekli olarak baskı uyguladı. İşçi hareketi bu yöndeki girişimlere etkili eylemlerle karşı çıktı. Hükümetler, sosyal güvenlik ağının genişletilmesine ve güvencelerin artırılmasına Programlarında yer verdiler.

"Sosyal güvenlik ağı, bütün vatandaşları kapsayacak şekilde hızla genişletilecektir."
(DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü,
19.11.1991, s.10; Hükümet Programı,
25.11.1991, s.33)

"Kadınlarımızın 20, erkeklerimizin 25 hizmet yılını tamamlamaları halinde; yaş haddine bakılmaksızın, isteyenlerin emeklilikleri sağlanacaktır." (DYP-SHP Ortak Hükümet Protokolü, 19.11.1991, s.10; Hükümet Programı, 25.11.1991, s.33)

"SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı'nın kısa dönemde finansal sorunlarını çözmek üzere gerekli yasal düzenlemeler gerçekleştirilecektir. Uzun dönemde bu 3 kuruluşun tek çatı altında birleştirilmesi ve bu kuruluşların piyasa sistemi ile uyumlu çalışabilir bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır. Çalışan kesimin bütün kazanılmış hakları korunacaktır." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.7)

"Sosyal güvenlik sisteminin sigortalıya sağladığı güvenceler artırılacak(tır)..." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.7)

"SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur emeklilerinin konumunun hazırlanmakta olan yasalar çerçevesinde iyileştirilmesi; kurumların sağlık-

lı bir finansal yapıya kavuşturulması..." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.29)

"Sosyal sigorta kurumlarının kaynak yaratarak kendilerini finanse edebilecek yapıya kavuşturulması temin edilecek ve karşılığı ödenmemiş sigorta hizmeti verilmesinden kaçınılacaktır. Bu kapsamda, kurumların idari ve mali özerkliği sağlanacaktır." (DYP 51. Hükümet Programı, 10.10.1995, s.35)

"... Emekli Sandığı, SSK ve Bağ-Kur kapsamındaki bütün emeklileri, onların dul ve yetimlerini yeni hak ve olanaklara kavuşturma kararlılığımızı sürdüreceğiz." (DYP-CHP 52. Hükümet Programı, 31.10.1995, s.10)

"Sosyal güvenlik kurumlarının sigorta hizmetleri, ilke olarak nimet-külfet dengesi içinde ve kendi finansman imkanları ile karşılanacak, karşılığı ödenmemiş sigorta hizmetleri verilmesinden kaçınılacaktır." (RP-DYP 54. Hükümet Programı, 3.7.1996, s.43)

Ne Yapıldı?

T.Özal iktidarı döneminde getirilen emeklilikte yaş sınırı Şubat 1992'de kaldırıldı. Sosyal Yardım Zammı, 15.4.1995'te, 4.690.000 TL'de donduruldu. Dünya Bankası ve IMF baskısıyla, emeklilikte yeniden yaş koşulu getirme ve bazı hakları geri letme çabaları oldu. İşçi hareketinin güçlü karşı çıkışının da etkisiyle bu girişimler sonuçsuz kaldı. SSK hastanelerinde görev yapan ve özel muayenehanesi olmayan hekimlerin, 15.30'dan sonra hastanede ücretli muayene yapmasına olanak tanındı. SSK hastanelerinin olanaklarını genişletmek yerine, hizmetleri özel sektörden alma uygulaması giderek yaygınlaştırıldı. Son olarak, 1998 yılında Kahramanmaraş ve Elbistan'daki SSK sağlık tesisleri özel sektöre kiralandı. Müteahhitlerin kaçak işçi çalıştırmasını engellemeyi amaçlayan ve T.Özal tarafından "müteahhitler hırsı: değildir" gerekçesiyle 1987 yılında kaldırılan "ölçümleme" sistemi, 1993 yılında 3917 sayılı yasa ile yeniden getirildi. Ölçümleme sisteminin yeniden getirilmesi, inşaat sektöründe kaçak işçi çalıştırmayı engelleme açısından dönem içinde yapılan olumlu uygulamalardan biridir.

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Kayıt dışı işçilik, sendikal örgütlenmenin önündeki en önemli engellerden biridir. Kaçak işçi sayısının 4,5 milyon civarında olduğu devlet tarafından da kabul edilmektedir. Kaçak işçi çalıştırılmasının engellenmesi, yalnızca işçilerin daha iyi koşullarda çalışmasına ve sendikal örgütlenmenin önündeki önemli engellerden birinin kaldırılmasına değıl, aynı zamanda SSK'nın mali darboğazdan kurtulmasına ve devletin vergi gelirlerinin artmasına da katkıda bulunacaktır. 53. Ve 56. Hükümetler bu konuya Programlarında yer verdiler.

"Sigortalı olmak ve sigortalı çalıştırmaktan kaçışların nedenleri ortadan kaldırılacak ve tüm nüfusun sosyal güvenliğe kavuşturulması sağlanacaktır." (ANAP-DYP Ortak Hükümet Protokolü, 3.3.1996 ve 53. Hükümet Programı, 7.3.1996, s.21)

"Kayıt dışı işçiliğe karşı ... etkili önlemler alınacaktır." (DSP 56. Hükümet Programı, 12.1.1999, s.11)

Ne Yapıldı?

Kamu işletmelerini yavaş yavaş özelleştirmenin en etkili araçlarından biri olan taşeronlaşmanın bir devlet politikası olarak yaygınlaştırılması, kayıt dışı işçiliğin hızla artmasına neden oldu.

29 Temmuz 1998 günü yürürlüğe giren 4369 sayılı Yasanın Geçici 5. Maddesi, kaçak işçi çalıştırılmasını önlemeye yönelik bir düzenleme getirdi. İlgili madde, işverenlerin, 1 Haziran'dan önce SSK'ya verdikleri Ocak-Nisan dönemini kapsayan 4 aylık sigorta prim bordrolarında bildirdikleri işçi sayısına ek olarak, yasanın yürürlüğe girdiği tarihi izleyen beşinci ayın sonuna kadar işe aldıkları işçilerin bir sendikaya üye olması durumunda üç ayrı teşvikten yararlanmasını öngördü. Bu teşvikler şunlardı: 1) Sigorta primi işveren hissesinin yarısının 1 yıl süreyle Hazine tarafından karşılanması; 2) 3 yıl süreyle zorunlu tasarruf kesintisi yapılmaması; 3) Bu işçilerin ücretlerinde 36 süreyle

tahakkuk edecek gelir ve damga vergilerinin devlete ödenmesinin 2 yıl ertelenmesi. İşverenlerin bu teşvikten yararlanabilmesi için tek koşul, işçilerin sendikaya üye olmasıydı. Maliye Bakanlığı, 18 Nisan 1998 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan tebliğinde, üye olunacak sendikanın işkolu barajını aşan sendikalar olması gerektiğini belirtti. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Nami Çağan'ın 20 Eylül'de İstanbul Merter'de düzenlenen bir mitingle başlattığı "Sigortalı çalış, sigortalı çalıştır" kampanyası, kaçak işçiliği engellemede istenen başarıyı sağlamadı.

Gelir vergisi oranlarının düşürülmesi, işçi çalıştırmanın işverene maliyetini azalttı. İşverenlerin kesinti oranlarının yüksekliğinden sürekli yakındığı ve kaçak işçiliği buna bağladığı düşünülecek olursa, bu gelişme, teorik olarak, kayıt dışı işçi çalıştırma eğilimini zayıflatacaktır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SSK ve Maliye Bakanlığı denetçileri, yetkilerinin ve sayılarının sınırlı olması nedeniyle, kaçak işçiliği önlemede etkili olamadı. 506 sayılı Yasa'da 1993 yılında yapılan bir değişiklikle müteahhitlerin kaçak

İşçi çalıştırmasını engellemeye yönelik "ölçümleme" sisteminin yeniden getirilmesi, inşaat sektöründe kaçak işçiliğe karşı önemli bir adım oldu.

İŞÇİLERİN KARARLARA KATILMASI

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

İşçilerin işyerinde ve toplumsal yaşamın her alanında karar ve sorumluluğa katılması, toplumsal barışın ve istikrarın temel önkoşullarından biridir. Ancak bu konuda ülkemizdeki düzenlemeler son derece sınırlıdır. 12 Eylül askeri müdahalesi sonrasında bu alanda yapılan tahribat giderilmiştir.

"İşyerinde çalışma koşullarının düzenlenmesinde, işçinin katılım mekanizmalarının oluşturulması..." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.29)

Ne Yapıldı?

Bu konuda hiçbir girişimde bulunulmadı.

HAFTALIK ÇALIŞMA SÜRESİ

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

İşsizliğin arttığı koşullarda, ücretlerde bir indirim olmaksızın haftalık çalışma süresini kısaltarak istihdamı artırma çabalarına birçok ülkede rastlanmaktadır. 50. Hükümetin Uygulama Programı'nda bu konuya yer verildiği görülmektedir.

"Yasal çalışma süresinin, fazla mesailer saklı kalarak, 45 saatten 40 saate indirilmesi nin süreç içinde işçi ve işveren kuruluşlarının tartışmasına açılması..." (DYP-CHP Hükümeti Uygulama Programı, 23.3.1995, s.30)

Ne Yapıldı?

Bu konuda herhangi bir gelişme olmadı.

MEVSİMLİK İŞÇİLER

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

"Devleti küçültme" amacıyla kamu işletmelerinde daimi işçi sayısı sürekli olarak düşürülmek-

tedir. Bazı kamu işletmelerinin özelleştirilmesi, emekli olan ya da diğer nedenlerle işten ayrılanların yerine yeni işçi alınmaması nedeniyle, 1980'li yıllardan itibaren kamu kesiminde işçi sayısı hemen hemen sürekli olarak azaldı. Kamu işletmelerinin işçi açığı, kısmen geçici işçi istihdamıyla kapatılmaya çalışıldı. Bütçede ayrılan ödenekler de kısıtlandığından, sayıları artan geçici işçilerin yıl içindeki çalışma süreleri giderek azaltıldı. 55. Hükümet, bu sorunun çözülmesini Programına aldı.

"Mevsimlik geçici işçilerin başta sosyal güvenlik hakları olmak üzere sorunları çözüme kavuşturulacak, bu grupta yer alan işçilerin üretkenlikleri ile birlikte çalışma süreleri de uzatılacaktır." (ANAP-DSP-DTP 55. Hükümet Programı, 7.7.1997, s.54)

Ne Yapıldı?

1995 Bütçe Kanunu Tasarısı, kamu kurumlarında geçici işçiliğin yılda 3 ay ile sınırlandırılmasını öngördü. Tasarının bu ve diğer işçi aleyhine hükümleri TÜRK-İŞ'in 26 Kasım 1994 günü Mec-

lis'e düzenlediği yürüyüşle protesto edildi. Protestolar etkili oldu ve bu düzenlemeden vazgeçildi. 4.4.1998 tarih ve 4359 sayılı Yasanın Geçici 7. Maddesi, genel ve katma bütçeli kuruluşların bütçe ödenekleri çerçevesinde 1997 yılında 7 ay ya da daha kısa süre çalışmış olanlardan ihtiyaç fazlası olduğu tespit edilen ve aranan şartlara uygun olanların sınavla Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları ile Gençlik ve Spor Md.'nün boş bulunan yardımcı hizmetler sınıfı kadrolarına atanmalarını öngördü. Mayıs ayında Köy Hizmetleri'nde 10.000 civarında geçici işçi, sınavla bu üç kurumun memur kadrolarına geçirildi. 1999 yılının ilk 6 ayında geçici işçi vizeleri önceki yıllara göre artırıldı; ancak kamu işyerlerinde emekli olanlardan boşalan yerlerin geçici işçilerle doldurulması yönünde kapsamlı bir adım atılmadı.

İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİ

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Kayıt dışı işçiliğin yaygınlaşması, Gümrük Birliği sürecinin yarattığı rekabet ortamı ve ekono-

mik kriz, iş kazalarının ve meslek hastalıklarının artmasında etkili oldu. İşçi sağlığı ve iş güvenliği, maliyetleri düşürmek isteyen işverenlerin öncelikle kısıntıya gittiği alan olmaya devam etti. Sağlık hizmetlerindeki özelleştirmeci mantık ve uygulamalar nedeniyle, koruyucu hekimlik iyice zayıfladı. 55. Hükümet, bu konuyu Programına aldı.

"İşçi sağlığı ve işyeri güvenliği üzerinde önemle durulacak, işçilerin daha sağlıklı koşullarda çalışmaları için gerekli önlemler alınacaktır." (ANAP-DSP-DTP 55. Hükümet Programı, 7.7.1997, s.54)

Ne Yapıldı?

Herhangi yeni bir önlem alınmadı. Denetim elemanlarının sayıca yetersizliği nedeniyle, yürürlükteki İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün ayrıntılı hükümleri bile tam olarak işletilememektedir. Yeni teknolojilerin ve üretimde kullanılan yeni girdilerin yarattığı tehlikelere karşı mevzuatın yeniden düzenlenmesine ihtiyaç olmasına rağmen, bu yönde bir çalışma yoktur.

İŞSİZLİK VE İSTİHDAM

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Dünya Bankası ve IMF'nin Türkiye'ye önerdiği tarım ve hayvancılık politikaları, köyden kente göç, "devleti küçültme" girişimleri, özelleştirme ve tasfiye uygulamaları, üretim ve ticaretteki tekelleşme nedeniyle esnaf ve sanatkarın dükkanlarını kapatmak zorunda kalması, borç ödemeleri nedeniyle yatırımlara kaynak ayrılmaması ve ekonomik kriz gibi nedenlerle işsizlik artmaktadır. Yeni iş olanaklarının yaratılması, işsizlere iş bulunması gibi konular Hükümet Programlarında yer aldı.

"Özelleştirme, kapatma ve tasfiye uygulamalarında karşılaşılabilecek işten çıkarma ve istihdam sorunları özel sosyal güvenlik ve işgücü rehabilitasyonu programlarıyla aşılabilecektir..." (DYP-SHP Koalisyon Protokolü, 24.6.1993, s.5)

"... işsizliğin azaltılması büyük önem taşımaktadır. Genel olarak ekonomik sistemde ve

devletin yeniden yapılanmasında alacağımız tedbirler istihdamı artıracak ve işsizliği tedricen azaltacaktır." (ANAP-DYP Ortak Hükümet Protokolü, 3.3.1996, s.18)

"1996-2000 döneminde ilave 2 milyon dolayında kişiye yeni iş imkanı temin edilecektir." (ANAP-DYP 53. Hükümet Programı, 7.3.1996, s.9)

"... işsizimize iş bulmaya önem verilecektir." (ANAP-DSP-DTP 55. Hükümet Programı, 7.7.1997, s.41)

"İşsizliğin azaltılması büyük önem taşımaktadır. ... İşsizlik kadar önem taşıyan eksik istihdamın azaltılması için etkin politikalar uygulanacaktır." (ANAP-DSP-DTP 55. Hükümet Programı, 7.7.1997, s.55)

Ne Yapıldı?

Yatırımlar yoluyla yeni iş olanaklarının yaratılmasına ve işsiz sayısının azaltılmasına yönelik etkili önlemler alınmadı. 1995 Bütçe Kanunu Tasarısı, kamu işyerlerinde boş olan ve boşalacak

kadroların iptal edilmesini, bazı işçilerin memur ve sözleşmeli personel statüsüne geçirilmesini öngördü. TÜRK-İŞ'in eylemli protestoları sonucunda, memurlaştırma girişimi tümüyle, kadro iptali ise kısmen engellendi. İş Yasası'nın 25. Madesinde yapılan bir değişiklikle, 50 ve daha fazla işçi çalıştıran işyerlerinde sakat ve eski hükümlü çalıştırma oranı % 2'den % 3'e yükseltildi. Uygulama, eski hükümlüler için 24.10.1998, özürllüler için 1.1.1999 tarihinden itibaren başladı. Özelleştirme nedeniyle işsiz kalanlar için 1994 yılında Dünya Bankası destekli "İşgücü Uyum Projesi" başlatıldı ancak özelleştirmenin işçilere getirdiği sorunları çözmedi. Dünya Bankası'nın temel felsefesi sorunları çözmek değil, işçilerin özelleştirmeye karşı direncini azaltmak olduğundan, bu beklenen bir sonuçtu.

ÇALIŞAN ÇOCUKLAR

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre Türkiye'de 6-14 yaş grubundaki her üç çocuktan biri iş-

yerlerinde ya da ev işlerinde çalışmaktadır. Bu yaş grubunda çalışan çocuk sayısı yaklaşık 3,9 milyondur. Çocuklar, çalışan nüfusun en korumasız ve en fazla sömürülen kesimini oluşturmaktadır. Çalışan çocuklar konusu DSP Azınlık Hükümeti'nin programında yer aldı.

"Çalışan çocukların sağlıklarının ve haklarının korunmasına ve eğitimlerinin sürdürülmesine özen gösterilecektir." (DSP 56. Hükümet Programı, 12.1.1999, s.11)

Ne Yapıldı?

Sanayide işe alınmada asgari yaş sınırına ilişkin 59 sayılı ILO Sözleşmesi 1993 yılında, istihdama kabulde asgari yaşa ilişkin 138 sayılı ILO Sözleşmesi 1998 yılında Türkiye tarafından onaylandı. TÜRK-İŞ, 1993-1994 döneminde ILO'nun Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı-IPEC çerçevesinde bir proje başlattı. Hükümetin ve bazı Belediyelerin de bu yönde çalışmaları oldu. Temel eğitimin 8 yıla çıkartılması, çocuk işçiliğın engellenmesine yardımcı olacak önemli bir adımdır.

Hükümet Programlarında Ne Söylendi?

Yukarıda belirli başlıklar altında incelediklerimiz dışında, birden fazla konuyu tek bir cümlede toplayan ifadelere de rastlanmaktadır.

"Çalışma yaşamında yaygınlaşma eğilimi gösteren sendikasızlaştırma, sigortasızlaştırma ve güvencesiz kılma çabalarına karşı temel önlem alınacaktır." (DYP-SHP 50.Hükümet Programı, 30.6.1993, s.68)

"Ülkemizde sosyal barışı yüceltmeyi, istikrar içinde büyümeyi, işsizlik ile gelişme ve gelir dağılımında eşitsizlik gibi ekonomik sorunları hızla aşmayı, Türkiye ekonomisini çalışanı ile, üreticisi ile, girişimcisi ile ileri refah, örgütlülük, verimlilik ve rekabet düzeyine taşımayı temel hedef alıyoruz." (DYP-CHP 52. Hükümet Programı, 31.10.1995, s.14)

"Çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çalışanların gelirden adil pay almaları, iş kazalarının önlenmesi, iş güvenliğinin sağlanması, toplu pazarlık düzeninin sağlıklı yürütülmesi, ... için ilgili taraflarla ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir." (ANAP-DYP 53. Hükümet Programı, 7.3.1996, s.20)

"Çalışma şartlarının iyileştirilmesi, çalışanların gelirden adil pay almaları, iş kazalarının önlenmesi, iş güvenliğinin sağlanması, toplu pazarlık düzeninin sağlıklı yürütülmesi gibi temel konular başta olmak üzere huzurlu bir çalışma ortamının tesisi için ilgili taraflarla ve kuruluşlarla işbirliğine gidilecektir." (RP-DYP 54. Hükümet Programı, 3.7.1996, s.44)

"İşsizliğin azalması, gelir dağılımının iyileştirilmesi, ... emekli ve yoksulların meselelerinin çözümü vazgeçilmez hedeflerimizdir." (RP-DYP Hükümet Protokolü, Haziran 1996, s.12 ve 54. Hükümet Programı, 3.7.1996, s.49)

DİĞER DÜZENLEMELER

2821 sayılı Sendikalar Yasasındaki Diğer Değişikliklerden Bazıları

4101 sayılı Yasayla (Nisan 1995)

- Sendika yöneticisi olabilmek için 2822 sayılı yasanın yasadışı greve ilişkin hükümlerini ihlal-den hüküm giymemiş olma koşulu kaldırıldı (Md.5).

- Sendikacıların üst üste dört dönemden fazla seçilme yasağı kaldırıldı (Md.9).

- Sendikacıların kamu kuruluşlarının yönetim ya da denetim organlarına seçilmeleri durumunda sendikadaki görevlerinin sona ermesini öngören hüküm iptal edildi (Md.9)

- İki olağan genel kurul arasındaki sürenin üst sınırı 3 yıldan 4 yıla yükseltildi (Md.12).

- Özel okul öğretmenlerinin ve bazı kurumlardaki müfettiş, kontrolör, vb. görevlilerin sendikalaşma yasağına son verildi (Md.21).

- Sendika üyeliğinden ayrılan işçilerin is-

tifasının geçerli olması için gereken süre 3 aydan 1 aya indirildi (Md.25)

- Sendika ve konfederasyonların uluslararası örgütlere üyeliğini kısıtlayan düzenleme değiştirildi (Md.28)

- Eskiden toplu sözleşme tarafı olan sendikalara tanınan temsilci atama hakkının kullanılabilmesi için yetkinin kesinleşmesi yeterli sayıldı (Md.34)

- Sendikacıların bazı suçlardan mahkum olması nedeniyle sendika ya da konfederasyonun kapatılacağına ilişkin hüküm kaldırıldı (Md.58)

- Sendika ve konfederasyonların siyasi faaliyette bulunmaları durumunda öngörülen hapis cezasının üst sınırı 2 yıldan 1 yıla indirildi (Md.59)

4277 sayılı yasayla (Haziran 1997)

- Sendika ve konfederasyonların gelirlerini devlet bankalarında tutma zorunluluğu kaldırıldı (Md.43).

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

- Devletin sendika ve konfederasyonları denetleme yetkisi kaldırıldı (Md.47); bilanço, hesap ve çalışma raporlarını Maliye Bakanlığı'na gönderme zorunluluğu iptal edildi (Md.51).

TÜRK-İŞ EĞİTİM YAYINLARI DİZİSİ

Yayın No.1	Sendikacılık Tarihi	Yıldırım Koç
Yayın No.2	Tüketici Hakları	Sinan Vargı
Yayın No.3	Asgari Ücret	Enis Bağdadioğlu
Yayın No.4	İş Kanunu ve Temel Haklarımız	Av. Hüseyin Ekmekçioğlu Av. H. Ferhan Tuncel
Yayın No.5	Uluslararası Sendikal Örgütlenmeler	Hakan Sukun
Yayın No.6	Çalışan Çocukların Korunması ve TÜRK-İŞ'in faaliyetleri	Özcan Karabulut
Yayın No.7	Özelleştirme	Prof. Dr. Oğuz Oyan
Yayın No.8	İş Güvencesi	Yıldırım Koç
Yayın No.9	Çevrenin Korunması ve Sendikalar	Sinan Vargı
Yayın No.10	Güncel Sorunlarımız ve Taleplerimiz	Yıldırım Koç
Yayın No.11	Türkiye ve Avrupa Birliği	Şeyma İpek Köstekli
Yayın No.12	Niçin Sendika ? Nasıl Sendika ?	Yıldırım Koç
Yayın No.13	Sosyal Güvenlik	Ahmet Şen
Yayın No.14	Türkiye'de Grev Hakkı	Yıldırım Koç
Yayın No.15	Grev Nasıl Yapılır ?	Av. Hüseyin Ekmekçioğlu Av. H. Ferhan Tuncel
Yayın No.16	Toplu İş Sözleşmesi	Namık Tan
Yayın No.17	Sendikacılık, Siyaset	Yıldırım Koç
Yayın No.18	İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği	Sebahattin Dertli
Yayın No.19	Genç İşçilerin Sorunları ve Çözüm Yolları	Özcan Karabulut
Yayın No.20	Çalışma Hayatında Mesleki Eğitimin Önemi	Necati Balta
Yayın No.21	Türkiye'de Ekonomik ve Sosyal Konsey	Yıldırım Koç
Yayın No.22	Serbest Bölgeler	Selahattin Okur
Yayın No.23	Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)	Hülva Uzun
Yayın No.24	Dünya	ostekli
Yayın No.25	Hükür (1991)	
Yayın No.26	Türkiy	
Yayın No.27	Kadın	
Yayın No.28	Biliş	

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

331.25 KÖÇ 1999

BAŞAK MATBAACILIK

Tel : 0.312. 384 27 61

Fax: 0.312. 341 39 79